

EKOLOŠKA SVIJEST U HRVATSKOJ SMJEŠTAJNOJ INDUSTRIJI

Petrić, Lidija; Pranić, Ljudevit

Source / Izvornik: **Acta turistica nova, 2010, 4, 5 - 21**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:124:493660>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-02**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

The logo for 'dabar', featuring a stylized black and red graphic above the word 'dabar' in a lowercase, sans-serif font.

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Lidija Petrić i Ljudevit Pranić

EKOLOŠKA SVIJEST U HRVATSKOJ SMJEŠTAJNOJ INDUSTRIJI

Sažetak

Usprkos velikom broju pitanja vezanih za zaštitu okoliša te operativnim pitanjima s kojima se susreću hrvatski hotelijeri, vrlo se malo zna o tome koliko su upravitelji hotela osviješteni o tim pitanjima. S ciljem ispunjavanja te praznine, ovo istraživanje ispituje osviještenost hrvatskih hotelijera o važnim pitanjima, poput potrebe za učinkovitim korištenjem prirodnih izvora, očuvanjem kulturne baštine i sl. Konkretno, ono prikazuje stavove hrvatskih hotelijera prema okolišu, te ispituje određuju li takve stavove različite karakteristike hotela. U članku se zaključuje da hotelijeri iskazuju sklonost prema ekološkim pitanjima te da takvi stavovi uglavnom ne ovise o karakteristikama hotela.

Cljučne riječi: upravljanje okolišem, ekološki standardi, hotelska industrija, Hrvatska

Profesorica dr. Lidija Petrić, Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet, Matice hrvatske 31, Split, Hrvatska, e-mail: lipe@efst.hr

Dr. Ljudevit Pranić, asistent, Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet, Matice hrvatske 31 Split, Hrvatska, e-mail: ljudevit.pranic@efst.hr

RASPRAVA

Ugostiteljska industrija i svijest o zaštiti okoliša

Tek devedesetih godina prošlog stoljeća turizam, a posebno ugostiteljska industrija, počeli su reagirati na potrebu upravljanja okolišem. Naime, 1992. godine osnovana je Međunarodna hotelska inicijativa za okoliš (*International Hotels Environment Initiative – IHEI*), u trenutku kada su neka od vodećih međunarodnih hotelskih društava shvatila da im zajednički rad može biti od velike koristi. IHEI je objavio priručnik za menadžere (IHEI, 1993.; kako je navedeno u Krik, 1998.), časopis „Green Hotelier“ te niz priručnika za izobrazbu namijenjenih hotelskim društvima. IHEI je sada izrastao u Međunarodno partnerstvo za turizam, turistički program Međunarodnog foruma za poslovne vođe (ITP, 2009.), čiji je cilj pomoći industriji u davanju vrijednog doprinosa zemljama i kulturama u kojima posluje, svojim klijentima, dioničarima i budućim generacijama. Ovo je tijelo objavilo treće izdanje priručnika „Environmental Management for Hotels“, koje hotelima i drugim ugostiteljima pruža znanje i mehanizme potrebne za razvoj praktičnih rješenja za „ozelenjavanje“ njihovog poslovanja.

U sklopu šireg upravljanja okolišem, turistički objekti (obično oni veći i/ili u franšizi) sada uglavnom koriste standard ISO 14001 za upravljanje okolišem. Međunarodna organizacija za normizaciju (ISO) razvila je i izdala 1996. godine niz standarda ISO 14000. Svrha im nije zamijeniti ili duplicirati normativno uređenje neke zemlje, već dopuniti nacionalne normativne sustave (Quazi, 1999.). ISO 12001 prepoznat je kao još jedan korak prema ostvarivanju Sustava upravljanja okolišem i revizije EMAS (*Eco-Management and Audit Scheme*). EMAS se počeo provoditi u Europskoj uniji u travnju 1995. godine (EU/Environment, 2009.). Radi se o dobrovoljnom programu čiji je cilj promicati stalno ocjenjivanje i unaprjeđivanje rezultata na području zaštite okoliša kod organizacija koje u njemu sudjeluju. EMAS na više načina nadilazi standard EN ISO 14001 te zahtijeva provođenje početne revizije stanja vezanog za zaštitu okoliša, aktivno sudjelovanje kadrova u provedbi EMAS-a te objavljivanje mjerodavnih informacija za javnost i ostale zainteresirane strane.

Green Globe 21 je još jedan standard upravljanja okolišem, koji je posebno namijenjen putničkoj i turističkoj industriji. Postoji i znatan broj eko-oznaka, kodeksa ponašanja, programa za izvještavanje o održivosti, nagrada i programa za postavljanje mjerila u turističkoj industriji. Font (2002, kao što je citirano u WTO & UNEP, 2008.; 164) utvrdio je postojanje više od 100 eko-oznaka za turizam, ugostiteljstvo i eko-turizam diljem svijeta (primjerice Plava zastava, Pan park, itd.). Upravljanje okolišem, certifikacija i eko-označavanje mogu predstavljati korisnu podlogu za upravljanje lancem dobavljača za poduzeća i za razvoj strateškog partnerstva.

Iz raspoložive literature (Kirk, 1998.; Chan, 2008.) jasno je da su pioniri koji su uveli ekološki operativni standard, tj. upravljanje okolišem, uglavnom bili hoteli u sklopu velikih hotelskih lanaca. Razlog tomu, osim jednostavnih mjera racionalizacije, jest što većina aktivnosti zahtijeva značajno početno ulaganje. Iako je povrat na to ulaganje relativno brz, hoteli koji posluju bez sigurne i stabilne financijske i upravljačke podrške si to ne mogu priuštiti. Osim toga, u većini zemalja politika zaštite okoliša se uglavnom bavi sankcioniranjem onih koji ne zadovoljavaju određene standarde i propise, umjesto da nagrađuje samostalne inicijative usmjerene na zaštitu okoliša. Ipak, sve češće se javljaju vladine inicijative s ciljem

subvencioniranja hotela u njihovim naporima da uvedu ekološke standarde u svoje poslovanje. Izuzetan primjer jest savezna kanadska vlada koja, od sredine 90-ih godina prošlog stoljeća, osigurava godišnju potporu od 4% prihoda hotela članovima Kanadske hotelske udruge za napore koje su uložili u razvoj ekološke ponude. Takva suradnja se ostvaruje putem vladine Agencije za zaštitu okoliša koja, između ostalog, pomaže Hotelskoj udruzi u razvoju kriterija za ekološko poslovanje tako što osigurava 50% potrebnih sredstava za provedbu programa (IHRA, UNEP, 1995.: 46).

Iako se ekološke inicijative mogu provesti u svakom hotelu, svakako je mnogo lakše to učiniti ako za to postoji financijska, organizacijska i savjetodavna potpora. Iako je jedan broj zemalja izravno uključen u takve programe, ekološki programi u turističkoj industriji, a posebno u hotelskoj industriji, uglavnom se provode putem raznih profesionalnih saveza, prvenstveno putem nacionalnih hotelskih udruga. Sve su one dio Međunarodnog saveza hotela (IHRA; 2008.) i ostalih zelenih organizacija (profesionalnih i neprofesionalnih) i ekoloških inicijativa. Najpoznatija je GEMI – *Global Environment Management Initiative* (1999.) centra za promicanje ekoloških standarda i upravljanja okolišem u trgovačkim društvima diljem svijeta, i WEC – *World Environment Centre* (2009.), koji služi kao most za razmjenu informacija i znanja između industrije i vlada, kao i brojne organizacije i savezi koji se bave ovim pitanjima.

Što se tiče inicijativa EU-a u odnosu na ovo pitanje, dodjela EU Eko oznake uvedena je kako bi se istaknuli proizvodi sa smanjenim učinkom na okoliš. Radi se o dobrovoljnoj shemi, a proizvođači mogu birati hoće li, ili neće primijeniti Eko oznaku. Shema se temelji na Uredbi 880/92 (EZ) Europskog Parlamenta i Vijeća od 23. ožujka 1992. godine, koja je ažurirana i revidirana Uredbom 1980/2000 (EZ) Europskog Parlamenta i Vijeća od 17 lipnja 2000. godine. Europska Eko oznaka za usluge smještaja u turističkoj industriji uvedena je kao svojevrsno priznanje smještajnim subjektima koji poštuju okoliš. Ona označava dobro upravljanje okolišem i predstavlja dodanu vrijednost kvalitete pri odabiru smještaja. Hoteli i apartmani koji nose eko oznaku s logotipom cvijeta priznati su kao objekti koji vode najveću brigu o okolišu na svom području (2009).

Hrvatska smještajna industrija i upravljanje okolišem

Hrvatska smještajna industrija još uvijek posluje u nepovoljnom poslovnom okolišu. Razlog tomu djelomično se nalazi u nedovršenom procesu privatizacije i neriješenim pravno-vlasničkim odnosima. Osim toga, hrvatski turizam je još uvijek većinom sezonske naravi što je uzrokovano nekolicinom problema, poput slabih izravnih zrakoplovnih veza između njezinih destinacija i emitivnih tržišta te neprikladne i nedovoljno privlačne ponude destinacija izvan sezone. U takvim okolnostima, većina hrvatskih hotelskih društava jedva preživljava na tržištu. Zbog toga većina njih nevoljko provodi formalne sustave upravljanja okolišem, a takvu odluku pravdaju visokim inicijalnim troškovima. Iznimke su hoteli koji posluje u sklopu međunarodnih lanaca, čije ekološki usmjereno poslovanje je osnovni čimbenik njihove strategije ostvarivanja konkurentnosti.

Nedavno provedeno istraživanje hrvatskog smještajnog sektora, otkrilo je da samo trećina (33.3%) uzorka hotela posjeduje službenu, pisanu politiku zaštite okoliša (Petrić & Pranić, 2009). Osim toga, hrvatski hotelijeri imaju pozitivne stavove prema mogućim koristima koje proizlaze iz ekološkog upravljanja hotelima, uključujući veću profitabilnost, povećano zadovoljstvo osoblja i gostiju, bolje odnose s lokalnom zajednicom, bolje odnose s javnošću, i

razvoj konkurentnosti. Usprkos činjenici što je svih šest mogućih koristi od upravljanja okolišem dobilo pozitivne ocjene, pitanja vezana za povećano zadovoljstvo gostiju, ostvarivanje prednosti na tržištu i pomoć kod ostvarivanja odnosa s javnošću dobilo je više ocjene od ostalih pitanja o stavovima.

Neki hoteli u Hrvatskoj provode neformalne mjere upravljanja okolišem, prvenstveno usmjerene na smanjenje potrošnje energije i vode. Primjerice, hrvatska Nacionalna udruga obiteljskih i malih hotela educira svoje članove za provođenje tih mjera i opće upravljanje okolišem te se trudi uvesti oznaku ekološke kvalitete koja bi se dodjeljivala njezinim članovima. Suraduje i s Hrvatskim centrom za čistiju proizvodnju koji je 2006. godine pokrenuo pilot projekt o mogućnostima uštede u hrvatskim hotelima uz provedbu mjera za zaštitu okoliša (CRO-CPC, 2006).

Treba primijetiti da se niti jedan hrvatski zakon ne bavi pitanjem korištenja resursa u hotelskoj industriji. To pitanje uređuje nekoliko zakona vezanih za zaštitu okoliša i industriju. Zakoni vezani za zaštitu okoliša bave se korištenjem čimbenika okoliša, poput vode, zemlje, mora, itd. Industrijski zakoni, za razliku od zakona za zaštitu okoliša koji imaju općenito usmjerenje, uređuju postupanje s određenim prirodnim izvorima, i to u određenim industrijskim granama (poput poljoprivrede, ribarstva, itd). Jasno je da se poslovanje turističke industrije (a tako i hotelske industrije) temelji na raznim prirodnim i kulturnim izvorima te da mora biti u skladu s osnovnim načelima zaštite okoliša koje uređuju ti zakoni, a posebno Zakon o zaštiti okoliša (Narodne novine (NN) br. 82/1994., 110/2007.). Prema ovom zakonu (čl. 150.-158.), sve pravne osobe (uključujući hotele) odgovorne su za štetu prouzročenu onečišćenjem ako je ona rezultat njihova poslovanja ili nemara. U nekom hotelu, primjerice, može se raditi o ispuštanju raznih ulja, mazuta, ili fekalija u vodu, ispuštanju plina u okoliš, raspršivanju azbestne prašine, itd. U takvim slučajevima hotel, ne samo da namiruje vlastitu štetu, već treba pokriti i sve troškove mjera za otklanjanje onečišćenja.

Kad govorimo o mjerama za poticanje provedbe ekoloških inicijativa i općih politika zaštite okoliša u trgovačkim društvima (uključujući hotele), zakon pruža mogućnost uređivanja pogodnosti, poreznih poticaja i izuzeća od plaćanja pristojbi onim subjektima koji koriste manje štetne postupke proizvodnje (primjerice, koriste alternativne izvore energije, ili opreme i uređaja koji ne štete okolišu), te onima koji organiziraju zbrinjavanje korištenih uređaja ili njihovih dijelova, korištenih proizvoda i njihove ambalaže, ili koriste druge načine smanjivanja negativnih učinaka na okoliš (Zakon o zaštiti okoliša, NN br. 82/1994., 110/2007.). Sigurno je da će bez sustavne provedbe politike zaštite okoliša i bez poticanja trgovačkih društava i hotela da se pridržavaju njezinih načela, održivi razvoj ostati samo mrtvo slovo na papiru.

Moguće odrednice stavova hotelijera prema pitanjima zaštite okoliša

Iako se stavovi hotelijera prema pitanjima zaštite okoliša smatraju važnima (Deng i sur., 1992.), moguće odrednice stavova hotelijera prema pitanjima zaštite okoliša nisu toliko jasne. Neki od rezultata do sada provedenih istraživanja daju naslutiti da stavovi hotelijera prema pitanjima zaštite okoliša mogu i ne moraju biti funkcija raznih karakteristika smještajnog objekta, kao što je njegova veličina, kategorija, lokacija, namjena, sezonsko obilježje, godine poslovanja, i vrsta vlasništva. Primjerice, u Hrvatskoj izgleda da postoji veza između postojanja pismene politike za zaštitu okoliša i karakteristika hotela, poput veličine, kategorije i vrste vlasništva (Petrić i Pranić, 2009.). Ipak, to je u suprotnosti s nalazima istraživanja hotela provedenog u Kanadi (Deng i sur., 1992.) i Škotskoj (Kirk, 1998.).

U smislu veličine, s obzirom da se manji hoteli obično susreću s većim ograničenjima (npr. niska osviještenost o zaštiti okoliša, ekonomske prepreke, neprimjerena institucionalna podrška, itd.), takvi bi hoteli mogli biti manje skloni zaštiti okoliša (Tilley, 1999.). S obzirom na snažnu vezu između veličine hotela i njegove kategorije (Kirk, 1998.), hoteli visoke kategorije (npr. 4 do 5 zvjezdica) trebali bi jednako tako iskazivati jače osviještene stavove o zaštiti okoliša. Postoje i neki dokazi koji podržavaju tezu da mali gradski/ruralni hoteli snažnije podržavaju opće politike zaštite okoliša nego urbani hoteli (Deng i sur., 1992.). S obzirom na vrstu gostiju, hotel koji uglavnom prima poslovne putnike (za razliku od putnika na odmoru) mogao bi voditi manju brigu o okolišu. Slično, hoteli koji posluju sezonski mogli bi više brinuti o okolišu od hotela koji posluju tijekom cijele godine (Petrić & Pranić, 2009.). Osim toga, hoteli s dužom tradicijom mogli bi biti osjetljiviji prema zaštiti okoliša u svrhu zaštite svojih dugoročnih interesa (npr. kako bi očuvali upravo ono što privlači turiste). Konačno, moglo bi se očekivati da postoji razlika u stavovima vezanim za zaštitu okoliša između nezavisnih hotela i onih u sklopu lanca hotela (Bohdanowicz, 2005.; Green Flag for Greener Hotels, 2001.).

HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

U skladu s ciljevima našeg istraživanja, i na temelju prethodnih rasprava, slijede glavne hipoteze ovog istraživanja, kao i određeni broj podhipoteza:

- H1: Postoji odnos između stavova hotelijera prema odabranim pitanjima zaštite okoliša i karakteristika hotela;
 - H1a: Postoji odnos između stavova hotelijera prema odabranim pitanjima zaštite okoliša i vrste smještaja;
 - H1b: Postoji odnos između stavova hotelijera prema odabranim pitanjima zaštite okoliša i veličine hotela;
 - H1c: Postoji odnos između stavova hotelijera prema odabranim pitanjima zaštite okoliša i kategorije hotela;
 - H1d: Postoji odnos između stavova hotelijera prema odabranim pitanjima zaštite okoliša i lokacije hotela;
 - H1e: Postoji odnos između stavova hotelijera prema odabranim pitanjima zaštite okoliša i vrste gostiju;
 - H1f: Postoji odnos između stavova hotelijera prema odabranim pitanjima zaštite okoliša i sezonskog poslovanja;
 - H1g: Postoji odnos između stavova hotelijera prema odabranim pitanjima zaštite okoliša i vrste vlasništva;
 - H1h: Postoji odnos između stavova hotelijera prema odabranim pitanjima zaštite okoliša i duljine poslovanja hotela.

METODOLOGIJA

Okvir za uzorkovanje u ovom istraživanju obuhvatio je 671 smještajnu jedinicu (hoteli [562], aparthoteli [11], turistička naselja [46] i turistički apartmani [52]) u Hrvatskoj u siječnju 2009. godine, čije je podatke osiguralo Ministarstvo Turizma (MINT). Stvarni uzorak istraživanja obuhvatio je ukupno 310 objekata (46% okvira za uzorkovanje), uključujući 210 hotela, 11 aparthotela, 46 turističkih naselja i 52 turistička apartmana. Od ukupno 562 hotela, njih 210 nasumično je odabrano korištenjem programa *Research Randomizer* (2009.) Istraživanje je provedeno tijekom veljače i ožujka 2009. godine.

Upitnik je izrađen uz pomoć mjerodavne literature i ocijenjen od strane dvoje stručnjaka za društvena istraživanja. Provedena je prethodna provjera ankete u dva hotela (malom i velikom), nakon koje se ukazala potreba za ispravljanjem samo nekoliko pravopisnih pogrešaka. Izgled upitnika bio je u skladu s prihvaćenim smjernicama za elektronske ankete (Dilman, 2000.). Tako je, prije slanja posljednje verzije upitnika, ispitanicima poslana elektronska poruka u kojoj je navedeno podrijetlo, opseg, narav i datum najavljenog upitnika, kako bi se pokušala povećati stopa odgovora na upitnik. Dopisivanje putem elektronske pošte provedeno je uz pomoć programa *Mail Merge Wizard* u svrhu osiguranja privatnosti ispitanika te izbjegavanja masovnih primitaka e-poruka.

Glavnim upraviteljima odabranih hotela poslan je upitnik za samoispunjavanje na hrvatskom jeziku. Prvi dio upitnika sadržavao je 7 pitanja tipa višestrukog izbora s ponuđenim odgovorima o karakteristikama hotela, poput vrste smještaja (hotel, aparthotel, turističko naselje ili apartman), veličine (mali [≤ 50 soba/jedinica], srednji [51-100] ili veliki [> 100]), kategorije (2-5 zvjezdica), lokaliteta (obala, grad, ruralno područje, autocesta, zračna luka, ili drugo), vrste gostiju (odmor, posao, ili drugo), sezonske naravi (sezonsko ili tijekom cijele godine), i vrste vlasništva (nezavisno ili u sklopu lanca). U ovom dijelu ankete nalazilo se i otvoreno pitanje o duljini poslovanja hotela na koje su ispitanici morali odgovoriti.

Drugi dio upitnika sadržavao je mjerilo od 8 točaka za mjerenje stavova u odnosu na pitanja zaštite okoliša, uključujući sedam točaka usvojenih iz prethodnog istraživanja (Deng i sur., 1992.) te jednu novu točku. Konkretno, ispitanici su morali ocijeniti 8 izjava koje su se odnosile na sljedeća pitanja: (1) potrebu za učinkovitim korištenjem prirodnih izvora; (2) potrebu za očuvanjem kulturne baštine; (3) potrebu za očuvanjem stila arhitekture; (4) potrebu za većom kontrolom izgradnje; (5) potrebu za očuvanjem lokalnih krajobraza; (6) mišljenje o prenapučenosti lokalnog okoliša; (7) potrebu za boljom provedbom mjera i politika vezanih za očuvanje i zaštitu okoliša; i (8) mišljenje o tome ograničavaju li politike za zaštitu okoliša razvoj poduzetništva. Sve su izjave ocjenjene na Likertovoj ljestvici od 5 točaka, u rasponu od 1 (*uopće se ne slažem*) do 5 (*potpuno se slažem*).

REZULTATI

Od 310 hotela kojima je upitnik poslan elektronskom poštom, vraćen je 81 korisni upitnik, što predstavlja omjer odgovora od 26%.

Vrsta uzorka

Od 81 smještajnog objekta koji je vratio ispunjeni upitnik, većina njih bili su hoteli (66 ili 81,5%), nakon čega su slijedili turistički apartmani (6 ili 7,4%), turistička naselja (5 ili 6,2%), i aparthoteli (4 ili 4,9%). Posljednje tri skupine spojene su u svrhu daljnje analize, pa su dobivene dvije skupine – HOTELI (66 ili 81,5%) i OSTALI SMJEŠTAJNI OBJEKTI (15 ili 18,5%). U odnosu na veličinu, formirane su dvije skupine – MALI HOTELI (≤ 50 soba: 37 hotela ili 45,7%) i VELIKI HOTELI (> 50 soba: 44 hotela ili 54,3%). U odnosu na kategoriju, bilo je 61 (76,2%) HOTELA S 2-3 ZVJEZDICE, dok ih je 19 (23,8%) imalo 4-5 ZVJEZDICA. U odnosu na lokaciju, bilo je 40 (50,6%) HOTELA NA OBALI te 39 (49,4%) GRADSKIH/URBANIHOTELA. S obzirom na vrstu gostiju koju određeni hotel uglavnom ugošćuje, pojavile su se dvije skupine: GOSTI NA ODMORU (50 ili 64,1%) i POSLOVNI/OSTALI GOSTI (28 ili 35,9%). Analiza je dalje pokazala da je većina hotela (46 ili 56,8%) otvorena TIJEKOM CIJELE GODINE, dok ih je 35 (43,1%) SEZONSKIH. U odnosu na vlasništvo, 58 (71,6%) ih je NEZAVISNO, a 23 (28,4%) U SKLOPU HOTELSKOG LANCA. Analiza duljine poslovanja hotela pokazala je da postoji nejednaka raspodjela uz veliki broj „mlađih“ (≤ 50 godina poslovanja) hotela (83%), a nakon toga široki raspon hotela s najviše 123 godine poslovanja. Na temelju vrijednosti medijana godine starosti hotela (25 godina) hoteli su podijeljeni u dvije skupine za daljnju analizu: 40 hotela (51,9%) koji posluju ≤ 25 godina, a koje smo nazvali MLADIM HOTELIMA, te 37 hotela (48,1%) koji posluju > 25 godina, a koje smo nazvali STARIM HOTELIMA.

Stavovi prema pitanjima zaštite okoliša i karakteristike hotela

Srednja vrijednost rezultata i postotaka za svako od osam pitanja vezanih za stavove prikazani su u Tablici 1. Prema očekivanjima, uzorak je izrazio snažno slaganje s općom potrebom očuvanja i zaštite okoliša. Takav je nalaz najvjerojatnije odraz trenutnog osjećaja prema pitanjima zaštite okoliša u današnjoj Hrvatskoj.

Tablica 1

Radi testiranja postoji li kakva veza između karakteristika hotela i stavova prema pitanjima zaštite okoliša, korišteni su neparametrijski Mann-Whitneyevi U testovi (M-W U), s obzirom da su podaci prekršili dvije glavne pretpostavke – normalnu distribuciju i jednakost varijanci. Provjera podataka uz pomoć Kolmogorov-Smirnovog testa i histograma pokazala je da podaci nisu u skladu s Guissianovom distribucijom, tj. da ne postoji normalna distribucija. Na sličan način, s obzirom da je Leveneov test pokazao da populacijske varijance nisu jednake, prekršena je pretpostavka jednakosti varijanci. Zbog toga je odabran M-W U test te su podaci analizirani pomoću Statističkog programa za društvene znanosti (SPSS).

Matrica rezultata na temelju ove analize (Tablica 2) pokazuje da karakteristike hotela uglavnom ne utječu na stavove prema pitanjima zaštite okoliša. Međutim, primijećeno je malo konkretnih statistički značajnih razlika. Primjerice, sezonske smještajne jedinice jače su se zalagale za bolju provedbu mjera i politika očuvanja i zaštite okoliša nego hoteli koji posluju tijekom cijele godine. Ova i još nekoliko razlika označene su zvjezdicom u Tablici 2. Sve u svemu, međutim, nalazi prikazani u Tablici 2 pokazuju da većinom ne postoji podrška ni za jednu od 8 hipoteza.

Tablica 2

ZAKLJUČCI I IMPLIKACIJE

U ovom se članku empirijski proučavaju stavovi prema odabranim pitanjima zaštite okoliša u hrvatskom smještajnom sektoru. Istražuju se i učinci odabranih karakteristika hotela na stavove prema pitanjima zaštite okoliša. Općenito, uzorak je izrazio snažnu pozitivnu sklonost prema pitanjima zaštite okoliša. Uglavnom, karakteristike hotela, poput vrste smještaja, veličine, kategorije, vrste gostiju, sezonskog obilježja, vlasništva i duljine poslovanja hotela, nisu značajno promijenile snagu sklonosti prema zaštiti okoliša.

Iako su u nekoliko navrata primijećeni statistički značajni učinci karakteristika hotela na stavove prema pitanjima zaštite okoliša, neke od tih razlika su vjerojatno imale malo praktičnih posljedica. Primjerice, dok je veličina hotela statistički značajan prediktor podrške hotelijera očuvanju lokalne arhitekture, dobivene srednje vrijednosti za dvije veličine hotela (4,84 za VELIKE HOTELE i 4,68 za MALE HOTELE) sugerira da obje skupine snažno podržavaju zaštitu lokalne arhitekture. Zato treba naglasiti da se uočene razlike odnose na stupanj podrške, a ne na izjavu o protivljenju zaštiti okoliša,

S obzirom da je okoliš (odnosno Jadransko more) prva i najvažnija turistička „atrakcija“, malo je vjerojatno da će neki ispitanik reći da se protivi ideji zaštite okoliša. Opet, bilo bi naivno vjerovati da barem neke interesne skupine (primjerice, sektor nekretnina) ne bi želio izgraditi više smještajnih kapaciteta. Međutim, činjenica da se hrvatski smještajni sektor instinktivno ne protivi nametanju kontrola izgradnje – usprkos tome što postoje problemi naglašene sezonske naravi i upitne profitabilnosti (Šunjerga, 2009.) – je samo po sebi zanimljivo. Jednako zanimljiv je rezultat da one industrijske grane koje su najugroženije – odnosno, mali, ruralni i nezavisni hoteli s najmanje resursa – iskazuju jednaku brigu kao i veći, profitabilniji hoteli. Sve u svemu, izgleda da bi hrvatska smještajna industrija razumjela potrebu uvođenja ograničenja u svom sektoru kad bi hrvatska Vlada nametnula ograničenja turističkom razvitku,.

Jasno, rezultati prikazani u ovom članku mogu se koristiti za mijenjanje, razvoj i provedbu politika zaštite okoliša u hrvatskom smještajnom sektoru. Međutim, prije uvođenja bilo kakvih politika za zaštitu okoliša, potrebno je detaljnije istražiti moguće troškove i koristi ovakvih ekoloških politika za hrvatske hotelijere. Jednako važno bilo bi pogledati aktualne prepreke provedbi najboljih ekoloških praksi. Rezultati predloženog istraživanja mogli bi pružiti primjere dobre prakse i ponuditi savjete za prevladavanje prepreka, koji bi se tada mogli proširiti i na ostale hotele.

LITERATURA

- Bohdanowicz, P. (2005). European hoteliers' environmental attitudes: Greening the business. *Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, 46(2):188-204.
- Chan, E.S.W. (2008). Barriers to EMS in the hotel industry. *International Journal of Hospitality management*, 27(2): 187-196
- CRO-CPC-Hrvatska Udruga za čistu proizvodnju. (2006). http://www.cro-cpc.hr/projekti/projekt_hoteli.htm. [Datum pristupa: 14. ožujka 2009., 16:28]
- Deng, S.L., Ryan, C. & Moutinho, L. (1992). Canadian hoteliers and their attitudes towards environmental issues. *International Journal of Hospitality Management*, 11(3): 225-237.
- Dillman, D.A. (2000). *Mail and internet surveys: The tailored design method* (2nd ed.). New York, NY: John Wiley & Sons, Inc.
- Eco-label flower. (2009). <http://www.ecolabel-tourism.eu/>. [Datum pristupa: 12. kolovoza 2009., 14:38]
- EU/Environment.(2009).http://ec.europa.eu/environment/emas/tools/faq_en.htm#compatibility. [Datum pristupa: 6. veljače 2009., 10:36]
- GEMI - Global Environment Management Initiative. (1999). http://www.gemi.org/resources/IDE_004.pdf. [Datum pristupa: 17 ožujka 2009., 12:34]
- Green Flag for Greener Hotels. (2001). *Final report, LIFE No. ENV/00038/FR*, European Community, Valbonne, France: 35.
- IHRA-International Hotel and Restaurant Association/Members. (2008). <http://www.ihra.com/members/catalogue.php?VARtheme=1&VARcompany=&VARorderby=members.country&Submit=AFFICHER>. [Datum pristupa: 3. studenog 2009., 13:17]
- IHRA, UNEP. (1995). *Environmental good practice in hotels, case studies from the International Hotel & Restaurant Association environmental award*.
- ITP - International Tourism Partnership (2009). <http://www.internationaltourismpartnership.org>. [Datum pristupa: 3. travnja, 13: 30]
- Kirk, D. (1998). Attitudes to environmental management held by a group of hotel managers in Edinburgh. *Hospitality Management*, 17: 33-47.
- MINT. (2009). *Republic of Croatia: List of categorized objects belonging to the group 'HOTELS' - 22 January 2009*. <http://www.mint.hr/UserDocsImages/090223-cop-kat-engl09.pdf>. [Datum pristupa: 29 January 2009, 10:25]
- Petrić, L. & Pranić, Lj. (2009). Croatian hoteliers' attitudes towards environmental management. *CD-ROM with Proceedings of the Eight International Conference: "Challenges of Europe: Financial Crisis and Climate Change."* ISSN 1847-4497, Ekonomski fakultet, Split
- Quazi, H. (1999). Implementation of an environmental management system: The experience of companies operating in Singapore. *Industrial Management and Data Systems*, 99(7): 302-311.
- Research Randomizer. (2008). <http://www.randomizer.org/form.htm>. [Datum pristupa: 30 January 2009, 14:30]
- Šunjerga, M. (2009). *Hoteli: Podizanje kategorije diže profitabilnost, problem je prekratka sezona*. <http://www.seebiz.eu/hr/tvrtke/turizam/hoteli-podizanje-kategorije-dize-profitabilnost,-problem-je-prekratka-sezona,35766.html>. [Datum pristupa: 11. rujna 2009., 10:15]
- Tilley, F. (1999). The gap between the environmental attitudes and the environmental behavior of small firms. *Business Strategy and the Environment*, 8: 238-248.
- WEC - World Environment Center. (2009). <http://www.wec.org/>. [Datum pristupa; 5 veljače 2009, 9:45]

World Tourism Organization and United Nations Environment Programme. (2008). *Climate change and tourism – responding to global challenges*.
<http://www.unwto.org/sdt/news/en/pdf/climate2008.pdf>. [Datum pristupa:
18 ožujka 2009, 11:33]
Zakon o hrani. Narodne Novine br. 46/07
Zakon o zaštiti okoliša. Narodne Novine br. 82/1994, 110/2007

Tablica 1. Stavovi hotelijera prema pitanjima zaštite okoliša

Pitanje	Uopće se ne slažem				Potpuno se slažem		Mjesto	N
	1	2	3	4	5	Sr. vr. ²		
Potreba za učinkovitim korištenjem prirodnih izvora	0.0 ¹	0.0	0.0	1.3	98.8	4.99	1	80
Potreba za očuvanjem baštine	0.0	0.0	0.0	2.5	97.5	4.98	2	81
Potreba za kontrolom gradnje	0.0	0.0	3.8	13.9	82.3	4.78	3	79
Potreba za zaštitom krajobraza	0.0	1.3	1.3	17.5	80.0	4.76	4	80
Potreba za zaštitom arhitekture	0.0	0.0	6.2	23.5	70.4	4.64	5	81
Potreba za provedbom ekoloških politika	0.0	2.5	8.6	18.5	70.4	4.57	6	81
Postoji prenapučenost	13.8	22.5	26.3	15.0	22.5	3.10	7	80
Važeće politike koče razvoj turizma	25.9	12.3	35.8	17.3	8.6	2.70	8	81

¹Valjani %

²Srednja vrijednost od 1 = uopće se ne slažem do 5 = potpuno se slažem

Tablica 2: Odnos između karakteristika hotela i stavova o pitanjima zaštite okoliša

Točka	VRSTA SMJEŠTAJA				VELIČINA				KATEGORIJA				SMJEŠTAJ			
	Hotel	Ostalo	M-W U		Veliki	Mali	M-W U		2-3	4-5	M-W U		Obala	Ostalo	M-W U	
	\bar{x}^1	\bar{x}	value	p	\bar{x}	\bar{x}	value	p	\bar{x}	\bar{x}	vrijednost	p	\bar{x}	\bar{x}	vrijednost	p
Učinkovito korištenje izvora	4.98	5.00	480.000	.631	5.00	4.97	770.000	.269	5.00	4.95	540.000	.076	5.00	4.97	741.000	.317
Očuvanje baštine	4.98	4.93	469.500	.249	5.00	4.95	770.000	.121	4.97	5.00	560.500	.427	4.95	5.00	741.000	.160
Kontrola gradnje	4.65	4.60	447.000	.465	4.75	4.51	678.000	.107	4.61	4.74	513.500	.352	4.75	4.51	645.000	.100
Očuvanje krajobraza	4.78	4.79	439.000	.757	4.95	4.59	559.000	.001*	4.78	4.79	543.500	.767	4.85	4.71	660.000	.218
Očuvanje arhitekture	4.74	4.86	428.000	.535	4.84	4.68	623.500	.017*	4.77	4.74	560.500	.876	4.90	4.62	600.500	.023*
Provedba eko-politika	2.92	3.93	268.000	.012*	3.21	2.97	720.500	.459	2.92	3.63	406.000	.054	3.33	2.90	624.500	.164
Postoji prenapućenost	4.50	4.87	387.000	.102	4.68	4.43	683.500	.123	4.57	4.58	564.000	.826	4.65	4.46	687.500	.262
Važeće politike koč turizam	2.62	3.07	386.500	.171	2.57	2.86	708.500	.299	2.64	2.84	523.500	.511	2.65	2.77	735.000	.647
N	66	15			44	37			61	19			40	39		

Točka	VRSTA GOSTIJU				SEZONSKA NARAV				VLASNIŠTVO				DULJINA POSLOVANJA			
	Poslovno		Non		stop		Sezonski		Lanac		Nezavisni		? 25		? 26	
	Odmor	i ostalo	M-W U		stop	Sezonski	M-W U		Lanac	Nezavisni	M-W U		? 25	? 26	M-W U	
\bar{x}	\bar{x}	value	p	\bar{x}	\bar{x}	value	p	\bar{x}	\bar{x}	value	p	\bar{x}	\bar{x}	value	p	
Učinkovito korištenje izvora	4.98	5.00	609.500	.514	4.98	5.00	770.000	.378	5.00	4.98	644.000	.525	4.97	5.00	703.000	.330
Očuvanje baštine	4.96	5.00	609.500	.357	5.00	4.94	759.000	.103	4.96	4.98	649.500	.495	4.95	5.00	703.000	.171
Kontrola gradnje	4.71	4.43	507.500	.090	4.59	4.71	739.000	.431	4.70	4.62	657.000	.896	4.58	4.68	704.000	.651
Očuvanje krajobraza	4.80	4.74	620.000	.987	4.76	4.82	724.000	.541	4.87	4.75	597.000	.445	4.63	4.94	527.000	.007*
Očuvanje arhitekture	4.83	4.70	558.000	.307	4.67	4.88	666.000	.104	4.83	4.74	596.000	.363	4.75	4.78	650.000	.292
Provedba eko-politika	3.22	2.70	482.500	.114	2.83	3.47	574.500	.039*	3.48	2.95	513.500	.122	3.13	3.19	695.000	.790
Postoji prenapućenost	4.60	4.52	631.000	.983	4.48	4.69	674.500	.121	4.78	4.48	546.000	.114	4.45	4.65	692.000	.549
Važeće politike koč turizam	2.69	2.74	609.000	.789	2.83	2.54	698.000	.290	2.43	2.81	557.500	.234	2.98	2.54	598.500	.135
N	50	28			46	35			23	58			40	37		

¹ Srednja vrijednost od 1 = uopće se ne slažem do 5 = potpuno se slažem

*Značajno p < .05

